

Алексеј Степанович Хомјаков

(1804-1860),

руски филозоф, богослов, социолог, историчар цивилизације, економиста, проналазач, песник, лекар, сликар, један од родоначелника словенофилске идеологије свог времена, заједно са групом истомишљеника: *Михаил Погодин, Александер Кошелев, Иван Бјелајев, Николај Јелагин, Јуриј Самарин, Петар Бесонов, Константин Аксаков, Петар Бартењев, Фјодор Чижов, Иван Аксаков* у години своје смрти написао је

У том писму, Хомјаков, вођен рђавим искуством Русије, упозорава сиромашну Србију, која у том тренутку, фомирајући своју државу, да учи и преузима знања и искуства западних земаља, али да се не утапа у њих, жртвујући им свој народни живот, веру, културу и идентитет.

Много вам је, браћо, милости дао Господ Бог последњих година: ослобођење од несносног јарма дивљег и неверног народа, независност и самосталност у јавним пословима, могућност умног, наравственог и духовног развијања у духу Хришћанства које нас је просветлило, и напослетку, могућност да помажете напредовању и срећи своје мање браће поукама и примерима својим. Тако сретне добитке постигли сте ви вашом властитом храброшћу, а делом и помоћу и симпатијама једнокрвног и једноверног вам народа руског, а понајвише благословом Бога, који је уредио прилике политичког живота да се прекрате невоље и понижења којима је Он вековима искушавао вашу веру и ваше трпљење.

ПИСМО СРБИМА

Ми не бисмо могли а да се не радујемо таквим Божјим милостима кад би се оне излиле на сваки други, нама сасвим туђи народ, али никоме не можемо ми тако сачувствовати као вама и осталим Словенима, нарочито православним. Никакав туђин (ма како он био добар и добро мислио) не може се у том с нама успоређивати, јер за њега сте ви ипак туђи, а за нас, Срби, ви сте земна браћа по роду и духовна браћа по Христу. Нама је мио ваш спољни изглед, који сведочи о крвном сродству с нама; мио нам је ваш језик, који звучи као наш рођени; мили су нам ваши обичаји, који потичу од истог корена с нашим властитим обичајима. Искрено, дакле, и из дубине душе захваљујемо Богу за милости које на вас излива, и молимо Га да продуљи и увелича вашу срећу и прослави вас сваком правом славом духовног добра и општег напредовања пред свима народима. Дobar сте почетак учинили.

Никад се неће заборавити ваше трпљење под многовековним јармом, сјајна храброст у доба ослобођења, а највише разум и осећање правде, што вас је недавно ослободило од управитеља, тобожњег заштитника, а у ствари издајника српског народа. Таки прекрасни почечи обећавају и прекрасну будућност. Народ српски, који је већ стекао поштовање других народа, неће никад унизити своје достојанство.

Али, ми знамо да после искушења, кроз која сте ви већ прошли, пред вама су друга, не мање опасна, и ако изгледају мање тешка. Слобода, то највеће благо за народе, налаже на њих у исто време и велике обавезе, јер много што-шта прашта се за време ропства ради самога ропства, и извињава се несрећним утицајем туђег јарма. Слобода удвојава људима и народима њихову одговорност пред људима и пред Богом.

Ми смо старији од вас у садашњој историји и прошли смо кроз различнија, иако не тежа искушења, и молимо Бога да би наше искуство, и сувише скупо плаћено, било на корист нашој браћи, и да би их наше многобројне погрешке сачувале од многобројних опасности, које су у своме почетку често невидљиве, али су у својим последицама веома убитачне.

Јер опасности за сваки народ порађају се у њему самом и проистичу често из најплеменитијих и најчистијих принципа, али који нису јасно схваћени или су сувише једнострано развијени. Зато вас молимо, браћо, не окривљујте нас да смо поносити људи који уздајући се у своју мудрост хоће да вам дају ма какве лекције, него верујте у нашу братску љубав, која хоће да знање стечено многим и горким искуствима не остане за вас без користи.

Актуелност овог писма, данас је таква да се са готово сваким његовим делом и сваком опоменом брутално суочавају и нападнута Русија и окупирана Србија.

С друге стране, слобода и благостање веома су саблажњиви, и многи, који су у несрећи сачували своје достојанство, подлегли су искушењима кад су се од видне несреће ослободили, и тако заслуживши Божју казну, навукли су на себе горе несреће него што су биле оне од којих су се једном ослободили.

Сваке спољне и случајне несреће лако се могу савладати; шта више, оне често, искушавајући народну снагу, укрепљују је и васпитавају за будућу славу. Али пороци и слабости, који се увуку у живот и душу народну, разједињују његово унутрашње биће, поткопавају у њему све основе животне, постају за њега извори неизлечивих болести, и спремају му пропаст баш у – по изгледу – цветно време његова благостања и напредовања.

Зато, нека је допуштено нама, браћи вашој, која вас воле љубављу дубоком и искреном и којима је тешко на души при свакој помисли о ма каквом злу које вас може снаћи – нека је допуштено нама да вам се обратимо с неким опоменама и саветима.

(...) Обраћајући се к вама, браћо наша, с најискренијом љубављу, не можемо затајити од вас ни наше кривице. (...) Сила је родила поност. И кад је утицајем западне просвећености унакажено уређење староруског живота, ми смо заборавили захвалност Богу и скромност... (...) О духовном усавршавању нисмо ни мислили; кварили смо народну наравственост; и на саме науке, о којима смо се божем старали, гледали смо не као на развијање Богом даног нам разума, већ једино као на средство за увеличање спољне моћи државне, никад не помишљајући да само духовна моћ може бити сигуран извор и саме материјалне снаге.

(...) Хвалимо Бога што нас је казнио ради наше поправке. Сад смо увидели наше заблуде, сад ослобођавамо своју потлачену браћу (сељаке), старамо се увести правду у судове, умањити разврат у народним наравима. Дај Боже да се дело нашег покајања и поправке не заустави, да добар почетак донесе и добар плод у нашем духовном очишћавању, и да насвагда познамо да само љубав, правда и скромност могу донети народу (као и човеку) милости од Бога и добро расположење.

(...)

Горко искуство и сувише је јасно то показало Словенима; па и у целом свету **лађе европских народа нису весници мира и среће већ весници рата и највећих беда**. Свак зна охолост једног Енглеза или кога му драго Немца (ма колико сићушна била његова рођена отаџбина), презирање свих осталих народа у свету, жељу да ногама гази сва њихова права и да их гради немоћним оруђем у своју корист. Убитачно семе рађа убитачан плод, и непријатељство западних народа, а нарочито Енглеза и Немаца, према свима, рађа природну и праведну мржњу свих народа према њима. То је казна за умну поноситост.

(...)

Али, помислите да ваше боље Богопознање није од вас самих, већ од милости Божје: очеви ваши завештали су вам Православље, као што су другима завештали јерес, а лакше је очувати и одржати истину него од наслеђене лажи вратити се истини.

(...)

Зато не вређајте браћу вашу презирањем, које пада теже него и само ропство, већ имајте на уму да су вам они равни, иако мање сретни. (...) Бог је тако уредио судбу данашњег света, да је најлепша човечија врлина, тј. братска љубав, у исто доба једини спас Словена од непријатеља и угњетача, које сами знате, и није их потребно именовати. Хвалимо Бога за његову свету вољу.

(...)

Ми знамо да има словенских племена која се још ничим нису прославила, док се ви још из старине можете похвалити многим сјајним делима. Али и тога ради немате повода поносити се. Иако сте се и у пређашња времена одликовали јунаштвом, сетите се колико је у летописима вашим записано нашег разврата, издаје, међусобног крвопролића, братоубиства, па чак и оцеубиства, од чега се и нехришћани гнушају. Зар се из тога не види да света Вера, која је озарила ваше претке, није продрла у срца њихова и постала, као што би требало, за њих извор светости и врлине?

(...)

Заиста, Срби, велике милости даровао вам је Бог – веће, држимо, него што ви и сами знате. Здравље је једно од највећих блага за човека, али га он позна тек кад га изгуби, или кад види туђе болести и упореди са својим здрављем. Тако и ви можете познати своја преимућства само упоређивањем с недостацима других друштава (на што ви још нисте обраћали пажњу),

или отвореним признањем тих друштава, која су искуством познала своје слабости и узроке им. Нека вам то сазнање послужи као опомена да бисте могли избећи погрешке које други народи нису умели избећи, **и да се не бисте, примајући оно што је добро и корисно, заразили оним што је зло, које се често меша с добрим и неприметно је за неискусно око.**

(...)

Прва, најважнија и неоцењива срећа ваша, Срби, то је **јединство ваше у Православљу**, тј. у вишем знању, вишој истини, у језгру сваког духовног и наравственог напредовања. Ваше јединство у Вери тако је да за Турчина речи „Србин” и „Православни” значе исто.

(...)

Али, с друге стране, **имајте непрестано на уму значај и достојанство Vere**. Веома се варају они који мисле да се вера састоји само у вероисповедању, или у обредима, или чак у директним односима човека к Богу. Не. **Вера прожима цело биће човеково и све његове односе према ближњем.** (...) Према томе, Вера је виши друштвени принцип, јер и само друштво није ништа друго до видни облик наших унутрашњих одношаја према другим људима и наше везе с њима.

(...)

... **осим истине Православне Цркве, нема потпуно јасног појма ни потпуно искреног чувства братства. Тај појам, то чувство, васпитава се и снажи само у Православљу. Није случајно што се само у земљама православним очувала општина и светиња општинске пресуде и покорност свакога пред решењем браће.**

(...)

Зар сви нисте Срби? Ви сте срећни над све народе у томе што сваки Србин гледа на **Србина као њему равна**, и међу вама нема виших и нижих, осим по служби народној која људима одређује разне чинове према заслугама или потребама државним. **Чувајте ту једнакост и достојно цените то велико благо. Не допуштајте никакве законе, никакве мере владе, никакве обичаје који би могли уништити братство.** (...) Из велике неправде ниче велико општеномерно зло: поноситост тобожњих виших, злоба и завист тобожњих нижих, а из тога проистиче раздор и општа слабост. Нека то зло остане код оних код којих се већ налази и потиче из историјске прошлости. Не калемите на себе болест од које вас је Бог избавио.

(...)

Многоме којечему, браћо, морате се ви учити у народа којима је Бог издавна дао слободу од спољњег угњетача, и могућност да посвете своју мисао усавршавању у наукама и у уметности. Ви сами видите и није потребно доказивати вам какву моћ даје наука човеку и како му она покорава и саму природу. Али наука даје још и више нешто: она шири границе богоданог нам разума, просветљава наше умне погледе, открива тајне Божијег света и чудеса Његове творачке премудрости. (...) Али знање још није право просвећење. Знање је раширење умног богатства, а право просвећивање је поред тога још развиће виших принципа наравствених и духовних.

(...)

Верујте нама, Срби, који знамо и који смо на себи, а унеколико и на нашој отаџбини, искусили болести садашњег света. Многи и најбољи људи у целој Европи завиде вам на вашим преимућствима иако их потпуно и не познају. И та је завист разумљива, јер јединство вере, закон и осећање братске једнакости, заједница живота и простота нарави така су блага која се не купују ни знањем ни појединачним напорима ни државном моћи ни уређењем. Ви приступате развијању ваших умних богатстава и, разуме се, треба још многому којечему да се научите. Али ви прилазите томе не као сиромаси већ као богаташи, не као нижи међу народима, већ као виши, јер, све оно што имају други ви можете добити с невеликим трудом, а оно што је ваше властито, Богом дано, то они добити не могу. Чувајте та своја блага и високо их цените! Поноситост је велики и убитачан порок, али је исто тако убитачно и самоунижење, које не зна цене даровима даним нам од Бога. Нека вам наше погрешке буду опомена и лекција.

(...)

У слепом обожавању туђег богатства ми нисмо умели распознати његову злу примену, и заборавили смо своје више богатство. Нама се чинило да земље ученије од нас превазилазе нас у сваком погледу, да је сваки њихов обичај, свако уређење боље од нашег властитог. Уместо да смо се учили туђему како је требало, ми смо се стали на њих угледати, подражавати им. Уместо правога смисла просвећења, уместо унутрашњег језгра мисли које је у њему, ми смо стали примати његову форму и спољни изглед. Уместо да пробудимо у себи самотворну снагу разума, ми смо стали изреда примати све што је туђи ум створио, слепо у то веровати чак и

кад је лажно, тако да нас је оно што је требало у нама пробудити крепку радљивост мисли и духа потопило у дуги умни сан.

(...)

... мењали смо своје обичаје да бисмо примили туђе, и непрестано их мењамо како их туђинци мењају; **напоследку** (срамота је то и помињати) **и сами језик свој**, велико наречје словенског говора, **најстаријег и најбољег од свих човечијих говора, презирали смо, напуштали у писању, у друштву, па чак и у пријатељском разговору, и замењивали жалосним муцањем најоскуднијег од свих европских језика.** (...) ...то самоунижење није било у народу, већ само у вишој класи која се одцепила од народа: **она је хтела да се угледа у свему на туђина, хтела је да изгледа туђин, и за народ је туђин и постала.**

(...)

По милости Божијој, ми смо почели сад долазити к себи и враћати се своме језику, своме рођеноме духу. Нас је спасла вера, коју нисмо изневерили; спасла нас је чврстина народа, који се није саблазнио примером више класе; али се болест не лечи брзо, а изгубљене године не повраћају се. Нека вам наш пример буде лекција! Учите се у западних народа, јер је то веома потребно, али се не угледајте на њих и не верујте им, као што смо се ми у својој слепоћи угледали и веровали им. Нека вас Бог сачува од те страшне напасти.

(...)

Ви имате много једнокрвне браће ван граница ваше кнежевине, која вам искрено желе добра, и својом образованошћу и знањем могу вам често принети много користи. Примајте их с љубављу, саслушавајте њихове добре савете, користите се њиховом срдачном службом са срдачном захвалношћу, али и ту будите опрезни. (...) ...научили су да немачку извештаченост сматрају за право образовање, а словенску простоту за остатак старинске дивљине.

(...)

Нека у вас буде заштита српском обичају не строгост закона, већ друштвено презирање оних који га руше.

(...)

Дајте ма каквој власти туђе име и сви њени односи према народу измениће се и добиће други вид који се неће скоро поправити. Назовите свету веру религијом и покварићете и само православље.

(...)

Обгађавајте ум знањем језика, али не допуштајте у себе говор туђим језицима. Нека онај који у Србији говори туђим језиком буде цењен онако као што се цени папагај. Нека шепури своју ћубу на свом седалу.

(...)

Многом којечему, као што рекосмо, треба да се учите у странаца, а често и да се користите њиховим услугама. Умејте их ценити, награђујте их, волите их и захваљујте им на користи које вам доносе, али их не примајте у своје друштвено братство...

(...)

А шта да речемо о ратним пословима? Часно је и праведно бити се за сваку правду човечију; али има људи који не питајући за кога ће и за што се бити иду у најам да се бију за туђине и за туђе државе. **Они за новце продају своју крв и крв оних које ће убијати, и има царева и народа који је купују. Нека ни једно ни друго не буде код вас, благодарних и јуначких Срба.** Оставите којекаквим Немцима да се продају за убице, а храбром Напуљу, часној Енглеској и глави римске религије папи да их купују! Нека при њима остане така гадост. (...) И ми смо у стара времена имали Немце да се за нас бију, зато смо им после доста и робовали.

(...)

Не подајте се саблазни да budete Европљани! Та се реч сада често употребљава, а какав јој је смисао? Шпанци, Швеци и Французи подједнако су Европљани, па јесу ли налик један на другога? Врло мало имају они заједничкога. Да та реч не означава неки виши ступањ развића духа човечијег? Красно ми је то више наравствено развиће у народа који себе заштићује рукама најмљених убица, и још не увиђа гнусност свога греха, а ти народи су такође Европљани... Врло је на ниском ступњу наравствено достојанство Европе.

(...)

Нека Србин у својој отаџбини не гледа да се разликује од своје браће ничим другим сем услугама учињеним својој отаџбини или словенским земљама.

(...)

Нека се Србин кити само наградама добивеним од народног мишљења и од српске државе.

(...)

Помислите сами, би ли се ви усудили прикачити на груди Апостолу Павлу какву златну плочу за његово апостолство?

(...)

Знајте, Срби, да је она земља велика у којој нема ни оскудице у сиромашних ни раскоши у богатих, у којој је све просто и без сјаја осим храма Божијег. Таква је земља уистину силна, Богу угодна и од људи поштована.

(...)

Онај који нема савести или је не слуша у свом личном послу, неће је слушати ни у јавним пословима, па му не треба поклањати поверење, јер одликујући поверењем порочне људе само друштво постаје саучесник њихових порока.

(...)

Ви ћете од сад бити много више у додиру с другим народима, и не поводите се за њима, нарочито за Французима и Немцима, што они не пазе на чистоту нарави. У томе погледу Енглеска је испред свих народа, а од чистоте домаћег живота зависи и политичка моћ државе.

(...)

Уредите кривичне законе тако да вам не буде потребан целат. Име тога заната бешчасти закон и друштво које тај закон има. Најпосле нека у вашим судовима буде више савести него формалности, и тада ће српски суд уважавати сви народи. Тако је било у старо доба код словенских племена...

(...)

Ви сте хришћани, ви сте православни, нека вам дакле буде правда изнад свега! Не верујте да би икаквом народу неправда могла бити основом дуговечног успеха и среће. Она ствара против њега злобу других народа, и опкољава га душманима. Има на свету много људи који мисле да је допуштено добар циљ постићи и рђавим путем. Тако, као што је познато, уче језуити. Али тако учење строго осуђују апостоли. Свака неправда долази од лажи и од мрачнога духа, а њега не можеш друкчије натерати да служи божијој светлости осим побеђујући га правдом. Не можеш га ни преварити, јер је сва његова памет усредсређена на превару. Ако се некад и учини да се злим путем постигао добар циљ, то је само обмана и не треба томе веровати. Од рђавих средстава остаје у самом добру квасац који привидно добро претвара у неочекивано зло, и неразумни људи чуде се после тој промени, а не воде рачуна о путевима Божије правде, која је увек непромењива.

Приредила, Слободанка Лацмановић Чизмић